Numerele lui Josephus

Introducere

Legendara problemă a lui Josephus, cunoscută sub diferite denumiri şi formulări (problema celor 40 evrei, problema celor 15 creştini şi a celor 15 turci, etc..) a preocupat matematicieni vestiți care au găsit soluții interesante şi generalizări spectaculoase.
Este firesc să enumerăm la început câțiva dintre aceştia:

- Yashida Mitsuyaski - Kyoto 1627-1643
- Seki Takakazu - Osaka 1683
- Leonard Euler 1775- 1776
- H Schubert - Berlin 1895
- E. Busche - Berlin 1896
- P.G. Tait - Cambridge 1900
- R, Rankin - 1948
- S. Uchiyama - 2003

Ultimul a scris un articol valoros [1] pe care l-a publicat în 2003 în memoria prof. Robert Alexander Rankin răpus în ianuarie 2001 după o luptă cumplită cu maladia sec. XX.

Formularea problemei

In esență: Fie n şi m două numere întregi strict pozitive. Se aranjează într-un cerc n puncte numerotate 1,2,3,.., n (într-un mod natural, astfel încât punctele adiacente cu 1 sunt 2 şi n) . Se şterg pe rând fiecare al m-lea punct (numărătoarea începând de la primul) până când toate punctele au fost şterse. Problema constă în a determina al k-lea punct care va fi şters, notat $a_m(k,n)$, numit şi *k-număr Josephus*. Evident, n,m,k date şi $1 \le k \le n$.

Este clar că:

$$1 \le a_m(k,n) \le n$$

şi

$$a_m(1,n) \equiv m \pmod n$$

O primă metodă de determinare a numerelor $a_m(k,n)$ se bazează pe recurența :

(1) $$a_m(k+1,n+1) \equiv m + a_m(k,n) \pmod{n+1} \quad , 1\le k\le n;$$

şi pe condiția scrisă anterior.

Exemplu:

$$a_4(3,7) = 4 + a_4(2,6) \pmod 7$$
$$a_4(2,6) = 4 + a_4(1,5) \pmod 6$$
$$a_4(1,5) = 4 \quad \text{şi deci,}$$
$$a_4(2,6) = 4 + 4 \equiv 2 \pmod 6 \quad ,$$
$$a_4(3,7) = 4 + 2 \equiv 6 \pmod 7 \quad .$$

Un caz particular şi f. interesant se obține pentru $k=n$. Ultimul numărul Josephus astfel obținut se notează

$$d_m(n) = a_m(n,n) \ , \ n>m\ge 2.$$

Prof. Rankin a obținut o formulă spectaculoasă pentru cazul special $m=2$ şi anume:

(2) $$d_2(n) = 2n + 1 - 2^{i+1} \quad \text{pentru} \quad 2^i \le n < 2^{i+1}.$$

Pentru $m=3$ a găsit un rezultat care apoi s-a dovedit a fi inexact.

Demonstrația pentru stabilirea relației (1) este elegantă: Dacă adăugăm încă un punct notat $n+1$ între n şi 1 şi începem să numărăm pornind de la $b+1$, unde b este determinat astfel:

$$b \equiv -m \pmod{n+1}, \quad 0\le b<n+1.$$

Notăm cu *b(k,n+1)* al **k**-ulea punct eliminat în acest sens. Găsim:

$$b(1,n+1) = n+1, \quad b(k+1,n+1)= a_m(k,n); \quad 1 \le k \le n;$$

şi este uşor de văzut că:

$$b(k+1,n+1) - b = a_m(k+1,n+1) \quad (\bmod\ n+1)$$

şi cu aceasta, relația (1) este demonstrată. Dacă facem notația $a_m(0,n)=0$, atunci numerele $a_m(k,n)$ ($1 \le k \le n$) sunt complet determinate folosind relația (1).

Plecând de la problema lui Josephus se poate formula o a 2-a problemă astfel: Fie *n* şi *l* fixate ($1 \le l \le n$). Notăm *A(0,n)=l* şi presupunem că A(i,n-i) este definit pentru un i ($0 \le i < n$). Dacă A(i,n-i)>0, atunci determinăm termenul A(i+1,n-i-1) cu ajutorul condițiilor:

$$A(i+1,n-i-1) \equiv A(i,n-i)-m \quad (\bmod\ n-i)$$

şi

$$0 \le A(i+1,n-i-1) < n-i .$$

Dacă A(i+1,n-i-1) = 0 atunci *k = i*+1 şi $a_m(k,n)=l$, ca o consecință a lui (1). Repetând acest procedeu, dacă A(i+1,n-i-1) > 0 în final găsim o valoare unică pt. *k* ($1 \le k \le n$) pentru care $a_m(k,n)=l$.

Exemplu: Pentru m=10, n=30, *l*=14 găsim k=15:

i:	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
n-i:	30	29	28	27	26	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16	15
A(i,n-i):	14	4	23	13	3	19	9	23	13	3	14	4	13	3	10	0.

Formulele lui Schubert şi Busche

Fie din nou un număr *m* întreg fixat, $m \ge 2$. Construim secvența de numere întregi pozitive numită şi secvență modulară de întregi

$$N_i = N_i(m,t)$$

(i = 1,2,…) definită iterativ:

$$N_1 > 0, \quad N_{i+1} = \left\lceil \frac{m(N_i + t)}{m-1} \right\rceil \quad (i \ge 1),$$

unde *t* este un întreg nenegativ fixat,iar notațiile $\lceil x \rceil$ şi $\lfloor x \rfloor$ reprezintă cel mai mic întreg $\ge x$, respectiv cel mai mare întreg $\le x$.

Se observă că $N_{i+1} > N_i$ *pentru* $i \ge 1$. De asemenea avem : $N_i \ne 1 (\bmod \quad m)$, pentru toți $i > 1$.

Secvența Schubert este:

$$N_i = N_i(m,0) \quad (i=1,2,...), \text{ cu } \quad N_1 = m(n-k)+1$$

şi *secventa Busche este*:

$$N_i^{'} = N_i(m,n-k) \quad (i=1,2,...), \text{ cu } \quad N_1^{'} = 1.$$

Se demonstrază uşor, prin inducție după *i* că :

$$N_i - N_i^{'} = m(n-k), \text{ pentru oricare } i \ge 1.$$

Observăm de asemenea că pentru *k=n* cele două secvențe coincid una cu cealaltă. De asemenea, pentru *m*=2 avem :

(3) $$N_i = (n-k)2^i + 2^{i+1} \quad (i \ge 1),$$

a) Formula lui Schubert: Fie $N_i \quad (i=1,2,...)$ o secvență Schubert. Pentru *m, n ,k* date, dacă :

$$N_i < mn+1 < N_{i+1},$$

sau echivalent, dacă $N_{i-1} \le (m-1)n < N_i$, (unde $N_0 = 0$), avem:

$$a_m(k,n) = mn+1-N_i .$$

b) Formula lui Busche: Fie $N'_i \quad (i=1,2,...)$ o secvență Busche. Pentru *m, n ,k* date, dacă:

$$N'_i < nk+1 < N'_{i+1}, \text{ avem: } a_m(k,n) = mk+1-N'_i .$$

Obs.: Cele două formule coincid pentru k=n. De asemenea, formula lui Rankin (2) pentru calculul lui $d_2(n)$ se obține ca un caz particular pentru m=2 , k=n şi $N_i = (n-k)2^i + 2^{i+1} \quad (i \ge 1)$.

Exemplu: Pentru m=10, n=30, k=15 avem: mn+1=301, mk+1 = 151 şi:

i:	1	2	3	4	5	6	7	8
N_i:	151	168	187	208	232	258	287	319
N'_i:	1	18	37	58	82	108	137	169

Avem: $a_{10}(15,30) = 301-287 = 151-137 = 14.$

Algoritmul lui Uchiyama.

Se bazează pe 3 secvențe de numere întregti strict pozitive: n_i, c_i, c_i^* (i=1,2,…) care satisfac condițiile:

$$n_1 > 0, \quad 0 < c_1 = c_1^* \le n_1 + 1,$$

apoi, prin recurență se determină, pentru i ≥1:

(4) $$n_{i+1} = \left\lfloor \frac{m(n_i+1)-c_i}{m-1} \right\rfloor$$

(5) $$c_{i+1}^* = c_i + (m-1)(n_{i+1}+1) - m(n_i+1),$$

(6) $$c_{i+1} \equiv c_{i+1}^* \pmod{n_{i+1}+1}, \quad 0 < c_{i+1} \le n_{i+1}+1.$$

Obsrevații: Din (4) şi (5) rezultă că $0 < c_i^* \le m-1;$ de asemenea, din (6) observăm că

$$c_i = c_i^*$$

pentru toate valorile lui *i* pentru care

$$n_i + 1 \ge m-1, \text{ (sau, echivalent, } n_i \ge m-2\text{)},$$

în afară de cazul *i* =1.

Pentru cazul particular m=2 avem pentru

$$n_1 = c_1 = 1,$$

$$n_i = 2^i - 1, \quad c_i = 1 \quad \text{pentru toți } i \ge 1.$$

De asemenea, pentru m≥2 şi $n_1 = 1$ (iar din definiție $c_1 = 1,$ sau $c_1 = 2$) avem :

$$n_i = i, \text{ pentru } 1 \le i < m,$$

şi

$$n_m = m$$

cu condiția ca

$$c_{m-1} > 1 .$$

Cu aceste observații se poate construi formula pentru determinarea numerelor $a_m(k,n)$ (1≤k≤n):

Construim mai întâi secvențele:

$$\begin{cases} n_1 = n-k, \quad c_1 = a_m(1, n_1+1) \quad daca \quad 1 \le k < n, \\ n_1 = 1, \quad c_1 = a_m(2,2) \quad daca \quad k = n, \end{cases}$$

la care se adaugă relațiile (4), (5) şi (6). In aceste condiții avem (Formula lui Uchiyama) :

(7) $$a_m(k,n) = c_i + m(n - n_i - 1)\,, \quad \text{dacă} \quad n_i < n \le n_{i+1}\,.$$

Notăm cu $a_m(1, n_1 + 1) \equiv m \pmod{n_1 + 1}$

şi

$$a_m(2,2) = d_m(2) = 1 \qquad or \quad 2,$$

după cum *m* este par sau impar.

Se pot stabili legaturi între secvențele astfel construite:

<u>*Lema 1*</u>: Pt. fiecare *i≥1* corespunde un unic j=j(i) ≥1 astfel încât:

(8) $$m(n_i + 1) + 1 - c_i = N_j.$$

Invers, dacă egalitatea (8) este adevărată, atunci un intreg *n* satisface inegalitatea

$$n_i < n \le n_{i+1}$$

dacă şi numai dacă

$$N_j < mn + 1 < N_{j+1}\,.$$

In plus, întotdeauna avem: j(i+1)>j(i) şi j(i+1)=j(i)+1, dacă $c_{i+1} = c^*_{i+1}$ sau dacă $n_i \ge m - 3$.

<u>Exemplu</u>: Pentru m=10, n=30, k=15, avem

$$n_1 = 15, \quad c_1 = a_{10}(1,16) = 10 \text{ şi:}$$

i:	1	2	3	4	5	6	7	8
n_i :	15	16	18	20	23	25	28	31
c_i :	10	3	4	3	9	3	4	2

Deci: $a_{10}(15,30) = 4 + 10(30 - 28 - 1) = 14.$

<u>Obs.:</u> Pe baza lemei se poate demonstra că acest algoritm are o viteză mai bună decât algoritmii lui Schubert sau Busche.

<u>**Caz particular**</u>

Pentru *k*=*n* trebuie să determinăm ultimul număr care va fi eliminat,

$$d_m(n) = a_m(n,n)\,, \text{ unde } m \ge 2.$$

Deoarece $d_m(1) = 1$ pentru oricare *m*, vom presupune în continuare că *n*>1.

Incepem cu cazul $n_1 = 1$ şi $c_1 = d_m(2)$ (adică c_1 este fie 1 fie 2 după cum *m* este par sau impar) .

In acest caz, folosind relațiile (4),(5),(6) se construiesc secvențele n_i, c_i (bineînțeles şi c^*_i), i=1,2,…

Pentru *k* = *n* şi dacă $n_i < n \le n_{i+1}$, formula (7) devine:

(9) $$d_m(n) = c_i + m(n - n_i - 1).$$

Dacă *m* = 2 şi $n_1 = c_1 = 1$ se demonstrează că $n_i = 2^i - 1$ şi c_i =1 pentru toți i>1.

Deoarece inegalitatea $n_i < n \le n_{i+1}$ este echivalentă cu $2^i \le n < 2^{i+1}$ se obține din nou formula (2).

De asemenea pentru *m* ≥ 2, construcția noastră arată că $n_i = i$ pentru $1 \le i < m$. Si de aceea $c_i = d_m(i+1)$ pentru aceste valori ale lui *i*.

Deoarece din $d_m(m) \ge 2$ şi $m \ge 3$ se obține $n_m = m$ şi $c_{m-1} = d_m(m)$.

Aşadar, dacă $m \ge 3$ şi se cunoaşte valoarea $d_m(m)$ se pot construi secvențele n_i şi c_i plecând de la $n_1 = m$ şi $c_1 = d_m(m+1) = d_m(m) - 1,$ în cazul in care n > m ≥ 3.

Este interesantă şi formula:

$$d_3(n) = 3n + 1 - \left\lfloor C\left(\frac{3}{2}\right)^D \right\rfloor,$$

unde, C = 1.62227 05028 84767 31595 69509 82899 32899 32411…,

iar $\quad D = D(n) = \left\lceil \log_{3/2}((2n+1)/C) \right\rceil$.

Exemple:

Mai întâi vom afişa primele 60 valori pentru $d_m(m)$ (1≤*m*≤60) din care vom folosi în exemplele care urmează:

m:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
$d_m(m)$:	1	1	2	2	2	4	5	4	8	8	7	11	8	13	4	11	12	8	12	2	13	7	22	2	8	13	26	4	26	29

m:	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
$d_m(m)$:	17	27	26	7	33	20	16	22	29	4	13	22	25	14	22	37	18	46	42	46	9	41	12	7	26	42	24

m:	58	59	60
$d_m(m)$:	5	44	53.

1) Să se calculeze $d_3(41)$. Avem *m=3, n=41*; cunoaştem $d_3(3)$=2 şi deci $n_1 = 3$ şi $c_1 = 1$:

i:	1	2	3	4	5	6	7	8
n_i:	3	5	8	13	20	30	46	69
c_i:	1	1	1	2	2	1	2	1

Deci, $d_3(41)$=1+3(41-30-1)=31.

2) Să se calculeze $d_3(53)$. Avem *m=3, n=53*. Folosind tabelul de la ex. anterior găsim:

$$d_3(53)=2+3(53-46-1)=20.$$

3) Să se calculeze $d_6(117)$. Avem: *m=6, n=117*, $d_6(6) = 4$; $n_1 = 6$ şi $c_1 = 3$.

i:	1	2	3	…	15	16	17
n_i:	6	7	9	…	88	106	127
c_i:	3	1	3	…	2	3	1

Deci $d_6(117)$=3+6(117-106-1)=63.

4) Să se calculeze $a_6(46,117)$. Avem *m=6, n=117, k=46;* $n_1 = 71$ şi $c_1 = a_6(1,72) = 6$.

i:	1	2	3	4
n_i:	71	85	102	123
c_i:	6	4	3	5

Deci $a_6(46,117)$=3+6(117-102-1)=87.

5) Să se calculeze $a_6(66,117)$. Avem *m=6, n=117, k=66*; $n_1 = 51$ şi $c_1 = a_6(1,52) = 6$.

i:	1	2	3	4	5	6
n_i:	51	61	73	88	106	127
c_i:	6	4	2	3	4	2

Deci $a_6(66,117)$=4+6(117-106-1)=64.

6) Să se calculeze $a_6(116,117)$. *Avem m=6, n=117, k=116*; $n_1 = 1$ şi $c_1 = a_6(1,2) = 2$.

i:	1	2	3	…	20	21	22
n_i:	1	2	3	…	86	103	124
c_i:	2	2	4	…	4	2	3

Deci $a_6(116,117)$=2+6(117-103-1)=80.

7) Să se calculeze $a_9(10,11)$. Avem *m=9, n=11, k=10*; $n_1=1$ şi $c_1=a_9(1,2)=1$.

i:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
n_i:	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
c_i:	1	1	2	1	4	6	7	7	6	4	1

Deci $a_9(10,11)$=4.

8) Să se calculeze $a_9(9,11)$. Avem *m=9, n=11, k=9*; $n_1=2$ şi $c_1=a_9(1,3)=3$.

i:	1	2	3	4	5	6	7	8	9
n_i:	2	3	4	5	6	7	8	9	11
c_i:	3	4	3	6	1	2	2	1	7

Deci $a_9(9,11)$=1+9(11-9-1)=10.

9) Calculați $a_7(k,R_{23})$, unde *m=7, n=* R_{23}, *k= n - 2001.* R_{23}=11111111111111111111111 şi este numit *unitate reprezentativă primă cu 23 cifre zecimale*. Avem $n_1=2001$ şi $c_1=a_7(1,2002)=7$. In final se determină $n_{280}<n<n_{281}$ şi $c_{280}=5$, unde $n_{280}=9538759184899654873314$. Deci:

$$a_7(k,n)=5+7(n-n_{280}-1)=1100646348348019366457 7.$$

10) Să se calculeze $d_m(n)$, pentru m=7, n= R_{23}. Avem: $n_1=7$ şi $c_1=4$. Găsim: $n_{316}<n<n_{317}$ şi $c_{316}=2$, unde n_{316} =9711936891836718664167, aşadar:

$$d_7(n)=2+7(n-n_{316}-1)=9794219534920747128603.$$

<u>Problemă:</u> In condițiile problemei lui Josephus să se determine $d_2(n)$, dacă *n* are cel mult 100 cifre.

10	5
100	73
128	1
75536	20001
2147483648	1
12345678901234567890	6244613728759584165
8697105114117115	8387010973493239
99887766554433221100	52201580519190029273
7928274675340322210743486	6185142793763611023837565
11111111111111111111111	3332756290743641367439

1. S. Uchiyama - O generalizare o problemei lui Josephus - Tsukuba J. Math. 2003.